زنجیرە ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست (٤٨)

ئاواتی مردووەکان

نوسینی

د. محمد بن إبراهیم النعیم

وەرگێڕانی

م.شاخەوان جواد ئەحمەد

پێش نوێژو وتار بێژی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

لە پیریادی- چەمچەماڵ

چاپی یەکەم ١٤٣٠ کۆچی - ٢٠٠٩ زاینی

=====================================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

بسم الله الرحمن الرحيم

ناوی پەرتووک

ئاواتی مردووەکان

نوسینی

د. محمد بن إبراهيم النعيم

وەرگێڕانی

م. شاخەوان جەواد ئەحمەد

مافی چاپکردن و لەبەرگرتنەوەی پارێزراوە.

چاپی یەکەم: ١٤٣٠ ك - ٢٠٠٩ ز

ژمارەی سپاردن: (٣٤٦)

کتێبخانەی سیــما

(٠٧٧٠١٢٣٦٠٨٩)

بنکەی بڵاوکردنەوە:

کتێبخانەی سوننە سلێمانی	کتێبخانەی سیما چەمچەماڵ	کتێبخانەی زانست کەلار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونتوب إليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له واشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ (١)

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾ ﴾ (٢)

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ﴿٧٠﴾ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ (٣)

أما بعد:

فإنَّ خَيرَ الحَديث كِتابُ اللهِ، وَخَيرَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (ﷺ)، وَشرَّ الأمورِ مُحْدَثاتُها، وكلَّ مُحدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَة، وَكُلَّ ضَلالَةٍ فِي النّار.

پێشەکی:

موسڵمانی خۆشەویست مردن فەوتان و لەناو چوونی یەکجاری نییە، نەخێر هەرگیز وانییە، بەڵکو لێکترازان و جیابوونەوەی ڕوحە لە لاشە تا کاتێکی دیاری کراو، وە گۆڕانە لە حاڵەتێکەوە بۆ حاڵەتێکی تر، وە گواستنەوەیە لە شوێن و ماڵێکەوە "دونیا" بۆ شوێن و ماڵێکی تر "ژیانی بەرزەخ و دواڕۆژ"، مردن یەکێکە لە موسیبەتەکان، بەڵکو گەورەترینیانە، هەروەك خوای پەروەردگار بە موسیبەت ناوی بردووەو دەفەرمووێت:

﴿ فَأَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةُ ٱلۡمَوۡتِ ﴾، بەڵێ مردن گەورەترین نارەحەتی و بەڵایە کە تووشی مرۆڤەکان دەبێت، زاناکان "ڕەحمەتی خوای گەورەیان لێ بێت" دەفەرموون: لە مردن گەورەتر بریتییە لە: بێئاگا بوون لێی، پشت هەڵکردن لێی، کەم بیر کردنەوە لێی، کردەوە نەکردن بۆی، مردن تەنها خۆی ئامۆژگارییە بۆ ئەو کەسانەی کە پەندو ئامۆژگاری وەردەگرن، گەورەترین بە بیر هێنانەوەیە بۆ کەسێك بیرو هۆشی هەبێت.

بەڵێ مردن سەر ئەنجامی هەموو بونەوەرو دروستکراوێکە، هەرگیز ڕاکردن و دەرباز بوون نییە لێی، مردن ئەو نەخۆشییەیە کە هیچ شیفاو چارەسەرێکی نییە، ئەو کۆتاییەیە کە ڕووبەڕووی هەموو موسڵمان و بێباوەڕێك، دەوڵەمەندوو هەژارێك، دەسەڵاتدارو بێدەسەڵاتێك، گەورەو بچوكێك، هەموو دوورو نزیکێك، ناودارو بێناوێك، پیاوو ئافرەتێك، خۆشەویست و دوژمنێك، لەش ساغ و نەخۆشێك دەبێتەوە.

---

(١) سورة آل عمران، آية (١٠٢) .

(٢) سورة النساء، آية (١) .

(٣) سورة الأحزاب، آية (٧٠-٧١) .

بەڵێ کەسێك کە کۆتاییەکەی مردن بێت، جێگای ناو سکی خۆڵ بێت، کرم و جانەوەری ناو زەوی هاوڕێی بێت، گۆڕ مەنزڵگای بێت، قیامەت پەیمان پێدراوی بێت، بەهەشت یان دۆزەخ سەرئەنجامی بێت، حەق وایە بەردەوام یادی لای مردن بێت، بەردەوام لەبیریدا، خۆی بۆ ئامادە بکات.

ئەی بەندەکانی خوا هەر کاتێك چاو گریاو فرمێسکی پێدا هاتە خوارەوە بەڵگەیە لەسەر لەخوا ترسانی، بەڵام هەر کاتێك چاو قایم بوو گریان و فرمێسکی پێدا نەهاتە خوارەوە بەڵگەیە لەسەر دڵ ڕەقی، دڵ ڕەقیش بەڵگەیە لەسەر تاوان زۆری، تاوان زۆریش بەڵگەیە لەسەر لە بیر کردنی مردن و ناڕەحەتیەکانی، لە بیر کردنی مردنیش بەڵگەیە لەسەر هیواو ئاوات درێژی، هیواو ئاوات درێژیش بەڵگەیە لەسەر سوور بوون بۆ بەدەست هێنانی دونیا، سوور بوون لەسەر بەدەست هێنانی دونیا بەڵگەیە لەسەر خۆش ویستنی دونیا، خۆش ویستن و باوەش کردن بە دونیا سەرچاوەی هەموو تاوان و خراپەیەکە.

موسڵمانی خۆشەویست دونیا هەڵخەڵەتێنەرە بەدەم خەڵکەکەیەوە پێدەکەنێت، هەر کەسێك پشتی لێ هەڵبکات و لێی دوور بکەوێتەوەو بە جوانی و خۆشیەکانی نەخەڵەتێت ئەوە سەلامەتە لێی، وە هەر کەسێك ڕووی تێبکات و باوەشی پیا بکات و بە جوانی و خۆشیەکانی هەڵبخەڵەتێت ئەوە توش بووەو تیاچووە پێی.

خوشکی بەڕێزم.....برای ئازیزم دونیا وەکو مار وایە: پێستەکەی نەرمە، ژەهرەکەی بکوژە، ڕۆژگارەکانی وەکو خەوو خەیاڵ تێدەپەڕێت و بەسەر دەچێت، لەززەت و خۆشی و جوانیەکانی زۆر زوو نامێنێت و تەواو دەبێت، دەی کەوابوو تیایدا سەرقاڵ بە بەپەرستنی خوای پەروەردگارو گوێڕایەڵی کردنی، بەردەوام لێپرسینەوە لەگەڵ نەفسی خۆتدا بکە و بێئاگا مەبە لێی و جڵەوی بۆ شل مەکە.

لە کۆتاییدا بانگێک: بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە نوێژ ناکەن یان کەمتەرخەمن و بەفیڕۆی ئەدەن، ئەوانەی شوێنی ئارەزوەکانیان کەوتوون، ئەوانەی دووڕوون، ئەوانەی زیناکەرن، ئەوانەی زوڵم و ستەم دەکەن، ئەوانەی ژیانی دونیایان داوە بەسەر خۆشییەکانی دواڕۆژدا، بۆ هەموو غەیبەت چی و دوو زمان و حەسودەکان، بۆ ڕیبا خۆرەکان، بۆ ئەو کەسانەی بە هۆی ماڵی دونیاوە ناخۆشی ناو گۆڕو دۆزەخیان لە بیر کردووە، بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە چاوەکانیان کوێرو ماندووکردووە بە تێڕوانینی حەرام بۆ کەناڵ و فیلمە بەدڕەوشتەکان، بۆ ئەو کەسانەی گوێیان پڕ کردووە لە بیستنی گۆرانی و مۆسیقاو ووتەی خراپ، بۆ ئەو کەسانەی ماڵ و ئیش و کارگە حەرامەکانیان سەرقاڵی کردوون، بۆ هەموو ئەو کەسانەی هەواو ئارەزوو چاوو دڵی کوێر کردوون "بەلاشە زیندوون بەڵام لە ڕیزی مردووەکانن"، بۆ ئەو کەسانەی بەرتیل دەدەن یان وەری دەگرن، بۆ هەموو عارەق و تلیاك خۆرەکان، بۆ ئەو کەسانەی جل و بەرگیان لە خوار قاپە ڕەقەی پێیانە"پیاوان"، بۆ ئەوانەی کەل و پەلیان بە سوێندی درۆ دەکڕن یان دەفرۆشن، بۆ هەموو ئەو ئافرەتانەی خۆیان بە جل و بەرگی ناشەرعی پۆشیوەو خۆیان دەچوێنن بە پیاوان، **بۆ هەموو تاوان باران بە گشتی، بەڵکو بۆ هەموو ئیمانداران و چاکەخوازان بە گشتی، ئاگاداربین مردن و ناڕەحەتی سەرەمەرگ لە بیر نەکەین، بەڵکو خۆمانی بۆ ئامادە بکەین، تا لە دوای مردن لە پەشیمانان و خەسارەو مەندان نەبین....**

داواکارین لە خوای پەروەردگار کە یارمەتی دەرەمان بێت و مردن بکاتە مایەی حەسانەوەمان لە ناخۆشی و ناڕەحەتییەکانی دونیا، لە دوای مردن ماندووبونمان بحەسێتەوە، ڕەحم بە مردووەکانمان بکات و لە ئێمەو ئەوانیش خۆش بێت، بە بەهەشتی پان و بەرین و پڕ لە نازوو نیعمەت شادمان بکات، لە سزای ناو گۆڕو ئاگری دۆزەخ بمان پارێزێت، آمـــــین.

موسڵمانی خۆشەویست ئەم کیتابەی بەردەستت بەشێکە لە کیتانی (کیف تسابق إلى الخيرات؟)

نوسینی: **د. محمد بن إبراهيم النعيم.**

م.شاخەوان جەواد ئەحمەد

٢٨ جەمادی دووەمی ١٤٣٠ کۆچی

ئاواتی مرۆڤەكان جیاوازە

هەموو مرۆڤێك لەم دونیایەدا چەندین هیواو ئاواتی هەیە، ئاواتەكان جیاوازن، ئەویش بە هۆی ئەو كۆمەڵگەیەی ئەو مرۆڤەی تێدا ئەژێت، یان ئەو بیرو بۆچوونەی ئەو مرۆڤەی لەسەر پەروەردە ئەبێت، یان ئەو هاوڕێ و هاوەڵانەی ئەو مرۆڤە هاوەڵایەتیان دەكات.

ئەگەر پرسیار لە كەسێك بكەیت ئاواتت چییە لەم ژیانەدا؟ ئەو كەسەی كە پرسیاری لێ دەكەیت ئەگەر كەسێكی هەژارو نەدار بێت، نەبوونی و هەژاری زۆری بۆ هێنا بێت و تەواو بێ تاقەتی كردبێت، ئێش و ئازارو ناڕەحەتی نەبوونی و هەژاری چەشتبێت، ئەو كەسە تاوات ئەخوازێت بە بوونەیی و دەوڵەمەندی، تاوات ئەخوازێت بە بوونی چەندین خانوو بەرە و سەیارەو پارە، تا بە خۆشی بژیایە، هەروەك چۆن كەسانی دەوڵەمەند هەبوون و ژیانیان خۆش و ئاسوودەیە.

ئەگەر نەخۆشێك ببینیت كە نەخۆشی پەكی خستبێت و لەسەر جێگا كەوتبێت و هێزو دەسەڵاتی نەما بێت، تام و خۆشی خەوو خواردنی نەما بێت، ئەگەر پرسیاری لێ بكەیت ئاواتت چییە لەم ژیانەدا؟ دەی بینیت ئاواتەخوازە ڕزگاری بێت و چاك بێتەوە لەو نەخۆشییە، ئەگەر هەموو ماڵەكەشی بدا لە ڕێیدا.

وە ئەگەر پرسیار لە هەندێك دەوڵەمەندەكان بكەیت سەبارەت بە ئاواتەكانیان؟ دەیان بینیت ئاواتیان زیاتر بوونەو دەوڵەمەندییە، تا لە فلان و فلانەكەس دەوڵەمەندتر بن.

بەو شێوەیە دەبینیت كەسانی نەبوو قەناعەتیان نییە، هەبووەكان تێر نابن، ئاواتەكانی دونیاش زۆرن و كۆتاییان نایات.

بەڵێ، بەڕاستی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕاستی فەرمووە كە دەفەرموێت: ((لَو أنَّ لابْنِ آدَمَ وادِياً مِن ذَهَب لَأحَبَّ أنْ يَكونَ إلَيه مِثْلُهُ وَلا يَمْلأُ عَينَ ابْنِ آدَمَ إلاّ التُّرابُ، وَيَتوب اللهُ عَلى مَن تابَ))[1].

واتە: ئەگەر مرۆڤ پڕ بە دۆڵێك "شیویك" ئاڵتونی هەبێت، ئاواتە خوازەو پێی خۆشە پڕ بە دۆڵێكی تر ئاڵتون و زێڕی هەبوایە، وە هیچ شتێك چاوی پڕ ناكات و تێری ناكات مەگەر خۆڵ "مردنی و چوونە ناو گۆڕ"، وە خوای پەروەردگار تەوبە لەو كەسانە وەردەگرێت كە تەوبە دەكەن و دەگەڕێنەوە بۆ لای خوای پەروەردگار.

وە لە ڕیوایەتێكیدا تردا دەفەرموێت: ((....أَحَبَّ إلَيهِ ثانياً وَلَو أُعْطِيَ ثانياً أَحَبَّ إلَيهِ ثالثاً وَلا يَسُدُّ جَوفَ ابْنِ آدَمَ إلاّ التُّرابُ، وَيَتوبُ اللهُ عَلى مَن تابَ))[2].

واتە: ئەگەر پڕ بە دۆڵێكی هەبێت ئاوات ئەخوازێت و پێی خۆشە دووانی پێ بدرایە، ئەگەر پڕ بە دوو دۆڵی پێ بدرایە حەزی ئەكرد پڕ بە سیانی هەبوایە، وە هیچ شتێك سكی مرۆڤەكان تێر ناكات تەنها خۆڵ نەبێت، وە خوای پەروەردگار تەوبە لەو كەسانە وەردەگرێت كە تەوبە دەكەن و دەگەڕێنەوە بۆ لای خوای پەروەردگار.

---

(١) رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (١٩/٢٤٧)، والبخاري واللفظ له (٦٤٣٩)، ومسلم (١٠٤٨)، والترمذي (٢٣٣٧)، والدارمي (٢٧٧٨).

(٢) رواه البخاري (٦٤٣٩)، وانظر السلسلة الصحيحة (٢٩١١)، و صحيح الترغيب والترهيب (١٧١٥).

بەڵێ کوڕانی نەوەی ئادەم (ﷺ) هەتا مردن بەردەوامن و سوورن لەسەر کۆکردنەوەی ماڵی دونیا، ئەو کاتە سکیان پڕ دەبێت و تێر دەبن لە خۆڵی ناو گۆڕەکەیان.

لەگەڵ ئەم هەموو جۆرە هیواو ئاواتەی کە مرۆڤەکان لە دونیادا هەیانە، دەیان بینیت هەوڵی بۆ ئەدەن و خۆیانی بۆ ماندوو ئەکەن بە درێژایی ژیانیان، تا بتوانن خەوو ئاواتەکانیان بگۆڕن بۆ ژیانێکی بەرجەستەو بینراو، هەندێ جار خوای پەروەردگار یارمەتی دەریان ئەبێت بۆ هاتنەدی ئاواتەکانیان ئەگەر هۆکارەکانی بەدەست هێنانی لەگەڵدا بگرنەبەر.

بەڵام! ! کۆمەڵێك لە خەڵکی هەن کە هەرگیزو بە هیچ شێوەیەك ناتوانن ئاواتەکانیان بێننەدی، وە سەیری داواکاریەکانیان ناکرێت! ! ئەبێ کێ بن ئەو کەسانە؟ بۆچی ئاواتەکانیان نایاتەدی؟ ئایا دەتوانین یارمەتیان بدەین، یان لە خەم و پەژارەو ناڕەحەتیەکانیان کەم بکەینەوە؟

ئەو کۆمەڵەی کە ناتوان ئاواتەکانیان بێننەدی، کەسانێکن گیرۆدەی تاوانەکانیان بوونەو ڕزگار بوونیان زۆر سەختە، کەسانێکن غەریب و داماوی گەشتێکی چاوەڕوان نەکراون، بەڵێ ئەو کۆمەڵە **"مردووەکانن"**، ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

موسڵمانی خۆشەویست دەبێت مردووەکان چاوەڕێی چی بکەن و ئاواتی چی بخوازن؟ دەبێت کێ هەبێت بتوانێت باسی ئاواتەکانیانمان بۆ بکات، لە کاتێکدا هەواڵیان لە ئێمە بڕاوەتەوەو باسیان لە بیری ئێمەدا سڕاوەتەوە.

موسڵمانی خۆشەویست با پێکەوە کەمێك باسی ئەو کۆمەڵە لە بیر چووە بکەین، تا ئاواتی کۆمەڵە خەڵکێك بزانین کە چاوەکانیان زۆر تیژە بۆ بینینی حەق وڕاستیەکان، بەڵێ بەهەشت و دۆزەخیان بە چاوی خۆیان بینیوە، فریشتەکانی خوای پەروەردگاریان بینیوە، نهێنیەکان لایان بۆتە شتێکی بینراوو بەرچاوو ئاشکرا، ڕاستی ژیانی دونیاو دوا ڕۆژیان بۆ دەرکەوتووە، لە ژیانی بەرزەخ دان و یەقینیان هەیەو دڵنیان کە زیندوو دەکرێنەوە بۆ لێپرسینەوە لە ڕۆژێکی سەخت و زۆر ترسناکدا، ئایا ئاواتەخوازن بگەڕێنەوە دونیاو ژیانی خۆش بەسەر بەرن و تام و چێژ لە خۆشییەکانی ژیان وەربگرن؟ یان ببنە خاوەنی دەیان خانوو بەرەو سەیارەو پارەو ماڵی زۆرو کاتەکانیان بە گەشت و گوزارو ڕابواردن و گاڵتەو گەپ بەسەر بەرن؟

ئاواتی زۆربەی خەڵکی لەم دونیایەدا زیاتر نییە لە: بوونی کارو پیشەیەکی باش، خێزانێکی جوان، ئۆتۆمبیلێکی باش، خانویەکی خۆش و فراوان، بوونی دەیان خانوو بەرەو موڵك، پاشان گەڕان و کات بەسەر بردن و مانەوە بە دیار کەناڵەکانەوە تا نیوە شەو، یان بەرە بەیان، یان ئامادەبوونی ئاهەنگ و سەیرانگاکان.

بەڵام مردووەکان دەبێت چییان لە دونیای ئێمە بووێت لە کاتێکدا بە جێیان هێشتووە، خەڵەتابوون بە خۆشی و جوانییەکانی دونیا، ڕاستی دونیایان بۆ دەرکەوت، کۆچیان کردوو بە جێیان هێشت، بێ ئەوەی بتوانن جارێکی تر بگەڕێنەوە بۆ دونیا؟

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی هەواڵی ئاواتی مردووەکانمان پێ بدات تەنها خوای پەروەردگارو پێغەمبەری خۆشەویستە (ﷺ)، دەی با تۆزێك بخوێنینەوەو گوێ بیست بین لەوەی کە خوای پەروەردگارو پێغەمبەر (ﷺ) بۆیان باس کردووین لە ئاواتی مردووەکان (ئیمانداران و بێباوەڕان).

ئاواتی مردووە ئیماندارەکان

١. کەسی ئیماندار کاتێك دەمرێت و بەسەر شان هەڵدەگیرێت، بەرەو گۆڕستان دەبردرێت، هاوار دەکات بۆ ئەوەی پێشی بخەن و پەلە بکەن بۆ ناشتنی تا بگات بەو نازو نیعمەتە بەردەوامانەی ناو گۆڕ، عن أبي سعيد الخـــدري ﷺ قال: قال رَسولُ الله (ﷺ): ((إذا وُضعَت الجنازَة فَاحْتَمَلَها الرِّجالُ عَلى أعْناقِهم، فإنْ كانَتْ صالحَةً، قالَتْ: قَـــدِّموني قَـــدِّموني، وإن كانَتْ غيرَ صالِحَةً، قالَتْ: يا وَيلَها أينَ يَذهَبُونَ بِها؟ يَسْمَعُ صَوتَها كُلُّ شَيءٍ إلاّ الإنسان، وَلَو سَـــمِعَها الإنسانُ لَصَعِقَ))[٣].

واتە: کاتێك مردوویەك دەشۆردرێت و کفن دەکرێت و پیاوان دەیخەنە سەر شانیان تا بەرەو گۆڕستانی بەرن، ئەگەر ئەو مردووە کەسێکی ئیماندارو چاکەکار بێت هاوار دەکات و دەڵێت: پەلە بکەن و پێشم بخەن و زوو بمبەن، پەلە بکەن و پێشم بخەن و زوو بمبەن (بۆ ناو گۆڕ)، بەڵام ئەگەر کەسێکی بێباوەڕو خراپەکار بوو هاوار دەکات و دەڵێت: ئەی هاوار بۆ کوێم دەبەن، بە شێوەیەکی وا هاوار دەکات کە هەموو شتێك گوێی لە دەنگی دەبێت تەنها مرۆڤەکان نەبێت، ئەگەر بهاتایە مرۆڤ و (جنۆکەکان) گوێیان لە هاواری ئەو مردووە ببوایە ئەوە یەکسەر بێهۆش دەبوون.

٢. وە کاتێك ئەو مردووە ئیماندارە خرایە ناو گۆڕەکەیەوەو مژدەی بەهەشتی پێدرا، وە شوێنی خۆی بینیی لەو بەهەشتە پڕ لە نازو نیعمەتەدا، هەرگیز ئاواتەخواز نییە کە بگەڕێتەوە بۆ دونیا، بەڵکو ئاواتەخوازە کە قیامەت بێت، تا بچێتە ناو ئەو هەموو نازو نیعمەتە بەردەوام و نەبڕاوەیەی کە چاوەڕێیەتی، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) باسی ئەو بەندە موسڵمانەمان بۆ دەکات کە وەڵامی تەواوی دوو فریشتەکە دەداتەوە لەناو گۆڕدا، کە دەفەرموێت: ((....نادَى مُنادٍ منَ السَّماءِ: أنْ صَدَقَ عَبدي فَأفرِشُوهُ منَ الجَنَّة، وَألْبِسُوهُ منَ الجَنَّة، وَافْتَحُوا لَهُ باباً إلى الجَنَّة، فَيَأتيه من رَوحِها وَطيبِها، وَيُفْسَحُ لَهُ في قَبرِه مَدَّ بَصرِه، وَيَأتيه رَجُلٌ حسن الوجه حسنُ الثِّياب طِيبُ الرِّيحِ، فَيَقولُ: أبْشِرْ بالذّي يَسُرُّكَ، هذا يَومُكَ الذّي كُنتَ تُوعَد، فَيَقولُ لَهُ: مَنْ أنتَ؟ فَوَجْهُكَ الوَجْهُ يَجيءُ بِالخَير، فَيَقولُ: أنا عَمَلُـــكَ الـــصّالِح، فَيَقولُ: رَبِّ أَقِمِ السّاعَةَ، رَبِّ أَقِمِ السّاعَةَ، حَتّى أرجعَ إلى أهلي وَمالي....))[٤].

واتە: پاش ئەوەی فریشتەکان لەناو گۆڕدا پرسیار لەو بەندە موسڵمانە دەکەن ئەویش بە تەواوی بە زمانێکی پاراو وەڵامیان دەداتەوە (لە دونیادا زمانی بەردەوام پاراو بووە بە یادو زیکرو باسی خواو پێغەمبەری خوا (ﷺ))،.... بانگێك دەکرێت لە ئاسمانەوەو دەڵێت: بەڕاستی بەندەکەم ڕاستی کرد، لە ڕاخەری بەهەشتی بۆ ڕابخەن و لە جل و بەرگی جوانی بەهەشتی بەبەردا بکەن، دەرگایەکی بەهەشتی بۆ بکەنەوە (تا خۆشیەکانی ناو بەهەشت ببینێت)، کاتێك دەرگای بۆ دەکرێتەوە لە جوانی و بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشتی بەسەردا دێت، وە تا چاو بڕ بکات

---

[٣] رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (٢/٨)، والبخاري (١٣٨٠)، والنسائي (١٩٠٨).

[٤] رواه الإمام أحمد واللفظ له عن البراء بن عازب ﷺ –الفتح الرباني– (٧٤/٧)، وأبو داود (٤٧٥٣)، والحاكم (٣٨٠/١)، وابن خزيمة، وصححه الألباني في صحيح الجامع (١٦٧٦).

گۆڕەکەی بۆ فراوان دەکرێتەوە، پاشان پیاوێکی دەم و چاو گەشی جل و بەرگ جوانی بۆن خۆش دێت بۆ لایی و پێی دەڵێت: مژدەت لێبێت بەو شتەی کە دڵ خۆشت دەکات، ئا ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە پەیمانت پێ درابوو، ئەم بەندە موسڵمانەش پێی دەڵێت: تۆ کێی؟ چونکە ڕووی تۆ بە ڕووی کەسێك دەچێت کە مـوژدەی خۆشی پێ بێت، ئەویش دەڵێت: من کردەوە چاك و جوانەکانی تۆم، ئەم بەندە موسڵمانەش ئاوات ئەخوازێت و دەڵێت: ئەی پەروەردگار با قیامەت بێت، ئەی پەروەردگار با قیامەت بێت، تا بگەڕێمەوە ناو ماڵ و منداڵ و کەس و کاری خۆم (لە بەهەشتدا).

ئەوەیە ئاواتی بەندەی موسڵمان لە ناو گۆڕەکەیدا کە هەستان و هاتنی قیامەتە.

بەڵام کەسی بێباوەڕو و دووڕوو لەگەڵ ئەو هەموو سزاو ناڕەحەتییەی کە تووشی دەبێت لەناو گۆڕەکەیدا، هاوار دەکات و دەڵێت: ئەی پەروەردگار با قیامەت هەڵنەسێت و نەیات، ئەی پەروەردگار با قیامەت هەڵنەسێت و نەیات، لەبەر ئەوەی دەزانێت ئەوەی لە دوای ژیانی ناو گۆڕ ڕوودەدات زۆر سەختترو ناڕەحەت ترە.

٣. وە کاتێك بەندەی موسڵمان لەناو گۆڕەکەیدا موژدەی بەهەشتی پێ دەدرێت، ئاوات ئەخوازێت کە بگەڕێتەوە ژیانی دونیا، تا موژدە بدات بە کەس و کاری کە ڕزگاری بووە لە ئاگری دۆزەخ و سەرفراز بووە بە بەهەشتی پان و بەرین، هەروەك جابری کوڕی عبدالله (ﷺ) لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: ((إذا رأى المُؤْمنُ مَا فُسِحَ لَهُ فِي قَبْرِهِ، فَيَقولُ: دَعُونِي أُبَشِّرُ أهلي –وفي رواية– (فَيَقولُ: دَعوني حَتَّى أَذهَبُ فَأُبَشِّرُ أهلي، فَيُقالُ لَهُ: اُسْكُنْ))[٥].

واتە: کاتێك بەندەی ئیماندار دەبینێت کە چەندێك گۆڕەکەی بۆ فراوان دەکرێتەوە، داوا دەکات و دەڵێت: لێم گەڕێن موژدە بدەم بە کەس و کارم.

لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ئەو بەندەیە دەڵێت: لێم گەڕێن و وازم لێبێنن تا بچمەوە دونیاو موژدەی ڕزگاربوون لە دۆزەخ و سەرفرازیم بە بەهەشت بدەم بە کەس و کارم، بەڵام پێی دەوترێت: ئارام بەو لە شوێنی خۆتدا بمێنەوە.

وە خوای پەروەردگار لە سورەتی (یـــس)دا بەسەرهاتی ئەو بەندە موسڵمانەمان بۆ دەگێڕێتەوە کە زۆر سوور بوو لەسەر هیدایەتی گەلەکەی (لە کاتێکدا دەنگ و باسی حەق و ڕاستی کپ کرابوو، ترس و بێمی ستەمکاران خەڵکی بێدەنگ کردبوو)، بەڵام گەلەکەی کوشتیان لە کاتێکدا بانگی دەکردن تا ئیمان بێنن بە خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (ﷺ)، بەڵام باوەڕیان نەهێنا، بەڵکو شەهیدیان کرد.

ئەو بەندە موسڵمانە پاش ئەوەی بینی خوای پەروەردگار چەندێ ڕێزی لێناوەو سەرفرازی کردووە بە بەهەشتی پان و بەرین و پڕ لە نازو نیعمەت، ئاواتە خوازبوو کە گەلەکەی ئاگاداری ئەو ڕێزو سەرفرازییە بونایە تا باوەڕ بێنن، هەروەك خوای پەروەردگار دەربارەی دەفەرموێت: ﴿ قِيلَ ٱدۡخُلِ ٱلۡجَنَّةَۖ قَالَ يَٰلَيۡتَ قَوۡمِي يَعۡلَمُونَ ٢٦ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ ٱلۡمُكۡرَمِينَ ٢٧ ﴾ (يس: ٢٦ – ٢٧).

---

[٥] رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (١٢٧/٨)، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٥٥٧).

واتە: پێی ووترا بچۆ بەهەشتەوە (پاش ئەوەی شەهید کرا)، ئەویش ئاواتی خواست و ووتی: خۆزگە گەلەکەم ئاگادار دەبوون و دەیان زانی کە خوای پەروەردگار لێم خۆش بووەو گێڕاومێتی لە ڕێز لێگیراوان.

بەڵێ ئاواتی دەخواست گەلەکەی کە دژایەتی دینی خوای پەروەردگاریان دەکردو مل کەچی فەرمانەکانی نەدەبوون بیانزانیایە کە خوای پەروەردگار چەندێ ڕێزداری کردووە و چی پێ بەخشیوە لەو هەموو نازو نیعمەتە خۆش و نەبڕاوانەی ناو بەهەشت.

٤. شەهید لەگەڵ ئەو پلە بەرزەی کە دەیبینێت بۆی ئامادەکراوە لە پلە بەرزەکانی بەهەشتدا، ئاواتەخوازە بگەڕێتەوە بۆ دونیا، گەڕانەوە بۆ دونیا!! بۆچــی؟ بەڵێ ئاوات ئەخوازێت بگەڕێتەوە بۆ دونیا بۆ ئەوەی بەردەوام جیهادی دوژمنانی خوا بکات، بجەنگێت و بکوژێت ئەگەر دەیان جاریش بکوژرێت و شەهید بێت، لەبەر ئەوەی دەبینێت پاداشتی جیهادو تێکۆشان لە ڕێی خوای پەروەردگاردا چەندێ زۆرە، وە موجاهیدان چەندێ ڕێز لێگیراون لای خوای پەروەردگار.

گوێ بگرە لەو فەرموودانەی کە پێغەمبەری ڕاستگۆ (ﷺ) بۆمان باس دەکات سەبارەت بەو موسڵمانانەی کە لە ڕێی خوای پەروەردگاردا شەهید دەبن.

أنسی کوڕی مالك (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: ((مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الجَنَّةَ يُحِبُّ أنْ يَرجِــعَ إلى الدُّنيا وَلَهُ مَا عَلى الأرضِ مِن شَيءٍ، إلّا الشَّهيد يَتَمَنّى أنْ يَرجِعَ إلى الدُّنيا، فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرّاتٍ، لِما يَرى مِنَ الكَرامَةِ))[٦].

واتە: هیچ موسڵمانێك نییە كاتێك دەمرێت و دەچێتە بەهەشتەوە حەز بكات و ئاوات بخوازێت تا بگەڕێتەوە بۆ دونیا، ئەگەر چی هەرچی لەسەر زەویدا هەیە ببێتە موڵكی ئەو، تەنها شەهید نەبێت ئاوات ئەخوازێت بگەڕێتەوە دونیاو بجەنگێت و دە جاری تریش شەهید بێتەوە، لەبەر ئەوەی دەبینێت شەهید چەندێ ڕێزی لێگیراوە.

جابری كوڕی عبدالله (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەیشت پێم و پێی فەرمووم: ((يا جابر مَا لِــي أراكَ مُنْكَسِرًا؟ قُلْتُ: يا رَسولَ اللهِ اُستُشْهِدَ أبي "قُتِلَ يَوْمَ أُحُد"، وترك عيالا وَدَيْنًا، قال: (أفَلا أُبَشِّرُكَ بما لَقِي اللهُ به أباكَ)؟ قالَ: قُلْتُ: بَلَى يا رَسولَ اللهِ، قالَ: (مَا كَلَّمَ اللهُ أحَداً قَطُّ إلاّ من وَراءِ حِجاب، وَأحيا أباكَ فَكَلَّمَهُ كِفاحًا فقــالَ: يــا عَبدي تَمَنَّ عَلَيَّ أُعْطِكَ، قال: يا رَبِّ تُحْيِيني فَأَقْتُل فِيك ثانيةً، قالَ الرَّبّ عَزَّ وَجَلَّ: إنّــه قَــدْ سَبَقَ مِنّي أنَّهُم إلَيها لا يُرْجَعُون) قالَ: وأنزلت هذه الآية: ﴿ وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢا ﴿١٦٩﴾ ﴾(آل عمران: ١٦٩)[٧].

واتە: ئەی جابر (رضي الله عنه) چییە ئەتبینم زۆر كزوو مات و خەفەتباری؟ جابر (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) باوكم لە جەنگی ئوحوددا شەهید بووەو كۆمەڵە منداڵێكی بەسەرما بە جێ هێشتووەو قەرزاریشە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئایا هەواڵت پێ بدەم كە باوكت بەچی شێوازێك گەیشت بە دیداری خوای پەروەردگار، جابر (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: ووتم: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: خوای پەروەردگار

---

(٦) رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (١٤/٢٧)، والبخاري واللفظ له (٢٨١٧)، ومسلم (١٨٧٧)، والترمذي (١٦٦١)، والنسائي (٣١٦٠)، وابن حبان (٤٦٦١).

(٧) رواه الترمذي (٣٠١٠)، وابن ماجه (١٩٠)، وابن حبان (٧٠٢٢)، وحسنه الألباني في صحيح ابن حبان (١٩٢٦).

لەگەڵ هیچ بەندەیەکیدا ڕاستەوخۆ قسەی نەکردووە مەگەر لە پشت پەردەوە، بەڵام باوکی تۆی زیندوو کردەوەو قسەی لەگەڵدا کرد بێ ئەوەی هیچ پەردەو بەربەستێك و فریشتەیەك لە نێوانیاندا هەبێت، پێی فەرموو: ئەی بەندەکەم ئاوات بخوازەو داوام لێ بکە تا پێت ببەخشم، باوکت ووتی: ئەی پەروەردگارم زیندووم بکەوە تا جارێکی تر لە ڕێی تۆدا شەهید ببمەوە (تا لێم ڕازی بیت وزیاتر لێت نزیك ببمەوە)، خوای پەروەردگاریش پێی فەرموو: لە پێشدا بڕیارم وابووە کە مردووەکان زیندوو نابنەوەو ناگەڕێنەوە ژیانی دونیا، بۆیە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە:﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَٰتًۢا ﴿١٦٩﴾ ﴾.

واتە: وا گومان مەبەن ئەو کەسانەی کە لە ڕێی خوای پەروەردگاردا کوژراون مردوون، بەڵکو هەمیشە زیندوون لای خوای پەروەردگار.

بەڵێ ڕوحی شەهیدەکان لەناو سکی باڵندە سەوزەکاندان، لە میوەکانی بەهەشت دەخۆن هەر چۆنێك ویستیان لێبێت.

ئاواتی بێئاگاو خراپەکاران

کەسی کەم تەرخەم لە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوای پەروەردگاردا کاتەکانی ژیانی بەسەردا ئەڕوات ئەویش بەردەوام لە گاڵتەو گەپ و بێ ئاگاییدایە، تەوبە دوا دەخات و ئاواتی تەمەنی درێژتر دەخوازێت، نازانێت کە مردن لەناکاو دێت و یەخەی پێ دەگرێت، هەر کاتێك یەخەی پێ گرت نایەڵێت فریای ئەو کارانە بکەوێت کە تا ئێستا بێئاگا بووە لێی و ئەنجامی نەداوە، بۆیە کاتێك ئەو بەندە بێباوەڕو بێئاگایە لەناو گۆڕەکەیدا گیرۆدەی کردەوەکانی دەبێت، پەشیمانە لەو کارە خراپانەی ئەنجامیداوە، پەشیمانە لە گوێ نەدانی بە فەرمانەکانی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (ﷺ)، بۆیە لەو کاتە و ساتە بێ کەسی و غەریبیە پەشیمانەو ئاوات ئەخوازێت تا خوای پەروەردگار ئاواتەکانی بێتە دی، بەڵام ئاواتی ئەو کاتەی هیچ سوودی پێ ناگەیەنێت.

دەی با بزانین کەسانی بێئاگاو خراپەکار ئاواتی چی دەخوازن کاتێك مردن و چوونە ڕیزی مردووەکانەوە، ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

کەسی کەم تەرخەم و بێئاگا کاتێك دەمرێت ئاوات ئەخوازێت بێتەوە دونیاو نوێژ بکات ئەگەر تەنها دوو ڕکاتیش بێت.

ئاواتی یەکەم: نوێژ کردن

بەڵی کەسی کەم تەرخەم و بێئاگا کاتێك مرد ئاوات ئەخوازێت بێتەوە دونیاو تەنها دوو ڕکات نوێژ بکات، هەروەك أبوهريرة (رضي الله عنه) دەفەرمووێت: پێغەمبەر (ﷺ) بە تەنیشت گۆڕێکدا تێپەڕی و فەرمووی: ((مَنْ صاحِبُ هــذا القَــبرِ؟ فَقالُوا: فلان، فَقالَ: رَكْعَتانِ أَحَبُّ إلى هذا مِنْ بَقِيَّةِ دُنياكُمْ))[٨].

واتە: مردووی ناو ئەم گۆڕە کێیە؟ فەرموویان: فڵانە کەسە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: دوو ڕکات نوێژ بەلای ئەم مردووەوە خۆشەویستترە لە هەموو دونیاو ئەو ژیانەی کە ئێوە هەتانە. وە لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((رَكْعَتانِ خَفيفَتانِ مِمّا تَحقِرونَ وَتَنفِلونَ، يَزيدُها هذا في عَمَلِه، أَحَبّ إلَيه مِنْ بَقِيَّــةِ دُنيــاكُمْ))[٩]. واتە: دوو ڕکات نوێژی سووك و کورت، کە سوننەتەو ئێوە بە کەمی دەزانن، ئەگەر ئێستا ئەو مردووە بتوانێت زیادی بکات بۆ سەر کردەوە چاکەکانی، بە لایەوە خۆشەویستترە لە هەموو دونیاو ئەو ژیانەی کە ئێوە هەتانە.

بەڵێ هەموو ئاوات و خۆزگەی مردووی کەم تەرخەم بریتییە لە زیندوو بوونەوەی و درێژ بوونەوەی تەمەنی تا بتوانێت تەنها دوو ڕکات نوێژ بکات و خێرو چاکەکانی پێ زیاد بێت، وە ئەو کاتانەی کە لە دونیادا بە فیڕۆی دابوو و عیبادەتی خوای پەروەردگاری تیا نەکردبوو بیان گرێت خوا پەرستی تیا بکات.

ئایا گوێ بیستی ئامۆژگاری پێغەمبەری خوا (ﷺ) نەبویتە سەبارەت بە فەزڵ و گەورەیی نوێژ، کە بە گوێی ئێمەی

(٨) رواه الطبراني، وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (٣٩١).

(٩) رواه ابن المبارك، وصححه الألباني في صحيح الجامع (٣٥١٨).

زیندووەکاندا دەدات و دەفەرموویت: ((الصَّلاةُ خَيرُ مَوضُوعٍ، فَمَنِ اسْتَطاعَ أن يَستَكْثِرَ فَلْيُكْثِرْ))[١٠].

واتە: نوێژ باشترینی کردەوە چاکەکانتانە، بۆیە هەر یەك لە ئێوە ئەی موسڵمان دەتوانێت نوێژ زۆر بکات با بیکات (نوێژی سوننەت).

مردوو لەناو گۆڕەکەیدا بە چاوی خۆی دەبینێت نوێژ چەندێ گەورەیەو فەزڵی زۆرە، وە بە چاوی خۆی دەبینێت نوێژ چەندێ سوودی زۆرە، بۆیە ئەو مردووە زۆر پەشیمانی دایدەگرێت لەسەر بە فیڕۆدانی ڕۆژانێك کە عیبادەتی خوای پەروەردگاری تیا نەکردووە، لەسەر چەند سەعات و کاتێك لە گاڵتەو گەپ و بێ ئاگاییدا بەسەری بردووە، بۆیە هیچی بەدەستەوە نەماوە تەنها دەربڕینی غەمباری و پەشیمانی نەبێت.

بەڵێ دەبینین پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاواتی ئەو مردووەمان بۆ باس دەکات کە لەناو گۆڕەکەیدایە، ئاوات ئەخوازێت نوێژ بکات، ئاوات ئەخوازێت بگەڕێتەوە بۆ دونیا ئەگەر بۆ چەند دەقیقەیەکیش بێت، تا دوو ڕکات نوێژ بکات، زیاتر نا، هیچی ناوێت لە ژیانی دونیا تەنها دوو ڕکات نوێژ نەبێت، سبحان الله!! بۆچی؟ لەبەر ئەوەی ئەو دوو ڕکاتە نوێژە ئێستا بەلایەوە خۆشەویسترە لە دونیا و هەموو ئەوەی کە تیایدایە، چۆن وانییە لە کاتێکدا دونیاو هەموو ئەوەی کە تیایدایە بە جێی هێشتووەو ئێستا گیرۆدەی کردەوەکانیەتی؟

اغتنم في الفراغ فضل ركوع فعسى أن يكونَ موتك بغتة

كم صحيح رأيتَ من غير سُقم ذهبتْ نفسه الصحيحة فلتة

لە کاتی دەست بەتاڵیدا خێرو پاداشتی تەنها یەك ڕکوع لە دەست مەدە، چونکە پێ دەچێت مردن لەناکاو یەخەت پێبگرێت و بمریت، ئایا نابینیت چەند کەسی لەش ساغ و سەلامەت بێ هیچ نەخۆشیەك مردن و لەشی ساغ و سەلامەتیان لە ناکاو لە دەست چوو؟ ئاواتی مردووەکان لەناو گۆڕەکانیاندا تەنها بریتیە لە بوونی یەك سەعاتێك ژیان، بەڵکو یەك دەقیقەیەك، تا بتوانن تەوبە بکەن و کردەوەی چاکی تیادا بکەن.

بەڵام ئێمەی زیندووی بێئاگا کەمتەرخەمین لە گرتنی کاتەکانماندا، بەڵکو لە ژیانماندا، دەگەڕێین بە دوای کارێکدا تا کاتەکانمانی پێوە بە فیڕۆ بدەین، تا تەمەنمان بە فیڕۆ بڕوات بێ ئەوەی لە عیبادەتی خوای پەروەردگاردا بەسەری بەرین، بەڵێ هەمانە کات و ساتەکانی لە تاوان و خراپەکاری و سەرپێچیدا بەسەر دەبات، نازانین گۆڕەکانمان چی لە خۆی گرتووەو چی بۆمان شاردۆتەوە لە نازو نیعمەت و خۆشی یان سزاو ناخۆشیو ناڕەحەتی؟

گوێ بیستی بانگ بێژ دەبین بانگ دەکات بۆ نوێژ، بەڵام ژیان لەو کەسانەدا نییە کە بانگ دەکرین "گوێ بیستی بانگ دەبێت و وەڵام ناداتەوە".

---

[١٠] رواه الطبراني، وحسنه الألباني في صحيح الجامع (٣٨٧٠).

ئاواتی دووەم: صەدەقەو ماڵ بەخشین

بەڵێ ئاواتەخوازە بگەڕێتەوە بۆ دونیا ئەگەر بۆ چەند دەقیقەیەکی دیاری کراویش بێت، تا خێر بکات و ماڵ و سامانەکەی لە پێناو خوای گەورەدا ببەخشێت، هەروەك خوای پەروەردگار ئەم ئاواتەی مردووەکانمان بۆ باس دەکات و دەفەرمووێت: ﴿ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾ ﴾ (المنافقون: ١٠ – ١١)

واتە: خێر بکەن و ببەخشن لەو ماڵەی کە پێمان بەخشیون پێش ئەوەی مردن بگات بە یەکێکتان و ئەو کاتە (کاتی سەرەمەرگ) بڵێت: ئەی پەروەردگار با مردنەکەم دوا بکەوێت ئەگەر بۆ ماوەیەکی کەمیش بێت، بــــۆ؟؟ بۆ ئەوەی خێرو صەدەقە بکەم، وە ئەبم لە پیاو چاکان، بەڵام پاش چـــی؟ چونکە خوای پەروەردگار مردنی هیچ کەس دواناخات کاتێك تەمەنی کۆتایی هاتبێت، وە خوای پەروەردگار زۆر شارەزایە بەو کردەوانەی کە دەیکەن، شارەزایە بە حاڵ و ووتەی ئەو کەسەی کە داوای گەڕانەوە دەکات، کێ دەڵێت: ئەگەر بگێڕدرێتەوە بۆ دونیا ناگەڕێتەوە سەر کارە خراپەکانی و خراپە زیاتر ناکات؟

ابن عباس (خوایان لێ ڕازی بێت) دەفەرمووێت: هەر کەسێك ماڵی هەبێت و حەجی ماڵی خوای لەسەر پێویست بێت و حەج نەکات، یان ماڵەکەی زەکاتی تێبکەوێت و زەکاتەکەی دەرنەکات، لە کاتی سەرەمەرگدا داوای گەڕانەوە دەکات، پیاوێك ووتی: ئەی (**ابن عباس**) لە خوا بترسە، تەنها کافران داوای گەڕانەوە دەکەن لە کاتی سەرەمەرگدا، ابن عباس فەرمووی: بەلگەی ئایەتی خوای پەروەردگارت بۆ دەخوێنمەوە: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾ ﴾ (المنافقون: ٩ – ١١)

پیاوەکە فەرمووی: چی شتێك زەکات واجب دەکات؟ **ابن عباس** فەرمووی: ئەگەر ماڵێك گەیشتە دوو سەد درهەم زیو یان زیاتر ئەوە زەکاتی تیدا واجب دەبێت، ووتی: ئەی چی حەج واجب دەکات؟ ابن عباس فەرمووی: بوونی ماڵ و وشتر حەج واجب دەکات.

بەلّی مردووەکان قەناعەتی تەواویان بۆ دروست بووە "بەڵام پاش چی؟" کە صەدەقەو ماڵ بەخشین خۆشەویسترین کردەوەیە لای خوای پەروەردگار، لەبەر ئەوەی توڕەیی خوای پەروەردگار لا دەبات، وە لە ڕۆژی دواییدا مرۆڤ پرسیاری ماڵەکەی لێ دەکرێت: چۆن پەیای کردوو لە چیدا سەرفی کرد؟ بۆیە ئاواتە خوازن بگەڕێنەوە دونیا تا خێرو صەدەقە بکەن و ماڵەکەیان ببەخشن بە هەژارو نەدارەکان لە کاتێکدا لێیان گرتبوونەوەو پێیان نابەخشین، ماڵەکەیان سەرف کردبوو لە گەشت و گوزار، وە بۆتێرکردنی حەزو ئارەزووەکانیان، لە کاتی سەرەمەرگ و دوای مردنیش دەڵێن: ﴿ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ ﴾.

ئاواتەخوازێت بگەڕێتەوە بۆ دونیا لەبەر ئەوەی بۆی دەرکەوتووەو ئەزانێت کە صەدەقە لە هەموو کردەوەکان خێرترە، هەروەك ئیمامی عومەر (رضي الله عنه) فەرموویەتی: بۆم باس کراوە کە کردەوە چاکەکان خۆیان ڕائەدەن و شانازی

ئەکەن بەسەر یەکتریدا، خێرو صەدەقە دەڵێت: من لە هەمووتان گەورەترم و فەزڵم زیاترە [١١].

ئاواتەخوازە بگەڕێتەوە دونیا تەنها بۆ ئەوەی ماڵ ببەخشێت و خێرو صەدەقە بکات، پێدەچێت ئەو مردووە بۆی دەرکەوتبێت کە صەدەقە چەندێ گەورەیەو فەزڵی زۆرە، یان بۆی دەرکەوتبێت کە کەم تەرخەمی کردن لە ماڵ بەخشین و زەکات دەرنەکردن چەندێ تاوان و سزای هەیە، بەڵی ئاوات خواستنە، پڕە لە غەم و پەژارەو پەشیمانی، ئاواتێکە لە کاتی خۆیدا نەبووە بەڵکو دوا کەوتووە، هیچ سوودی نییە.

ئاواتی سێیەم: بوون لەگەڵ پیاوچاکان و کردنی کردەوەی چاکە

ئاواتی سێیەم کە مردووەکان دەیخوازن بریتییە لە گەڕانەوەیان بۆ دونیا ئەگەر تەنها بۆ چەند ساتێکی کەمیش بێت، تا لە پیاوچاکان بن و تا کردەوەی چاکە بکەن، بۆ چاککردنی هەموو ئەو خراپانەی کە کردبوویان، بۆ عیبادەتو پەرستنی خوای پەروەردگار لە شوێنی هەموو سەرپێچییەکیان، بۆ ئەوەی یادو زیکری خوا بکەن ئەگەر تەنها یەکجاریش بێت، ئاواتەخوازن تەنها یەك "سبحان الله"یەك بکەن، یەکجار بڵێن "لا إلــه إلا الله"، بەڵام ڕێگەیان پێنادرێت، ئاواتەکانیان نایاتەدی، ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ﴾، خوای پەروەردگار دەربارەیان دەفەرموویت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا تَرَكۡتُۚ كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ﴿١٠٠﴾﴾ (المؤمنون: ٩٩ – ١٠٠)

واتە: تا مردن دەگات بە یەکێکیان ئەو کاتە هاوار دەکات و دەڵێت: ئەی پەروەردگار بمگێڕەوە بۆ دونیا، بۆ؟ تا ئەو کردەوە چاکانە بکەم کە وازم لێهێنابوو نەم دەکرد، نەخێر، "پاش چی" تەنها قسەیەکە دەیکات و ئاواتێکە دەیخوازێت، لە دوای مردنیان لە ژیانی بەرزەخدا دەمێننەوە تا ڕۆژی زیندوو بوونەوە.

ئەوە حاڵی کەسی کەمتەرخەم و بێئاگایە کاتێك مردن پێی دەگات و ژیانی دونیای لە دەست دەچێت، هاوار دەکات و دەڵێت: ﴿قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا تَرَكۡتُ﴾ وە دەڵێت: ﴿لَوۡ أَنَّ لِي كَرَّةٗ فَأَكُونَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٨﴾﴾ الزمر: ٥٨.

واتە: ئاواتەخوازێت و دەڵێت خۆزگە کاتم بۆ دەڕەخساو دەمتوانی بگەڕێمەوە بۆ ژیانی دونیا، ئەو کاتە کردەوەی چاکەم دەکردوو لە چاکەکاران دەبووم.

مردووی تاوانبارو بێئاگا کاتێك بێئومێد دەبێت لەوەی کە ئاواتەکانی نایاتەدی، خراپەکانی دەوری دەدەن، پەردەی حەقیقەت لەسەر کردەوەکانی لا دەبرێت، هاوار دەکات و دەڵێت: هاوار بۆ خۆم "کوا ئاواتەکانم بۆ نایاتەدی" هاوار بۆ شوێن و سەرئەنجامی خراپم، ئەی پەروەردگار بمگێڕەوە بۆ دونیا تا ئەو چاکانە بکەم کە نەمکردبوون و پشت گوێم خستبوون، تەنها و تاکە ئاواتیان بریتییە لە گەڕانەوە بۆ ژیانی دونیا تا کردەوەی چاکە بکەن، هیچی تر نا.

مردووەکان کات و ژیانیان تەواوبووە، ژیانی دواڕۆژیان بە چاوی خۆیان بینیوە، وە دەزانن چییان بۆ هەیە و چییان

---

[١١] رواه ابن خزيمة (٢٤٣٣)، والحاكم (٤١٦/١)، وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (٨٧٨).

لەسەرە، هەستیان کردووەو باش بۆیان دەرکەوتووە ئەو کاتانەی کە لە دونیادا بە فیڕۆیان دابوو بێ سوودە، سوودیان لێنەبینی بۆ ژیانی دوارۆژیان، وە جارێکی تر ئەو کاتە ناگەڕێتەوە بۆیان، ئەو کاتەی کە لەبەر دەستیاندابوو بەڵام بە فیڕۆیاندا، بە پارە ئەندازە ناکرێت و هەرگیزو جارێکی تر دەستیان ناکەوێتەوە، کاتی خۆی پێش مردنیان لە نازو نیعمەتدا بوون و کاتیان هەبوو، بەڵام بە جوانی و لە عیبادەت و پەرستنی خوای پەروەردگاردا بەکاریان نەهێنا، بۆیە ئیستا ئاواتەخوازن تەنها یەك چاکەیەك بکەن، تا ترازووی چاکەکانیانی پێ قورس بکەن، خراپەکانیانی پێ کەم بکەن، خوای پەروەردگاری پێ ڕازی بکەن، بەڵام ناتوانن، چـــی حەسرەت و داماوی و پەشیمانییەکە تیایدا دەژین؟؟.

مرۆڤــ زۆر بێئاگا دەبێت لە نیعمەتەکانی خوای پەروەردگار کاتێك دەبینێت نیعمەتی خوا زۆرو بەردەوامە بەسەرییەوە، فەزڵ و گەورەیی ئەو نیعمەتانە نازانێت تا لە دەستی نەچێت.

ئەی کۆمەڵی زیندووەکان ئێستا ئێمە لە گەورەترین نیعمەت داین، با عیبادەتی خوای گەورە بکەین و کردەوەی چاکە زۆر بکەین تا ڕوح لە لاشەماندایەو لەدەسمان نەچووە.

ئەی موسڵمانی خۆشەویست ئایا نازانیت کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێ کردووین کاتێك لەخەو هەستاین سوپاسی خوای پەروەردگار بکەین، لەبەر ئەوەی زیندووی کردینەوە پاش ئەوەی مراندبوومانی، وە ڕێگەی پێداین تا یادو زیکری بکەین، لەبەر ئەوەی خەو وەستان و دواکەوتنە لە ژیان و زیکری خوای پەروەردگار.

پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت: ((إذا اسْتَيقَظَ أَحَدُكُم فَلْيَقُلْ: الحَمْدُ لِلّهِ الذّي رَدَّ علـيَّ رُوحـي، وَعَافـانِي في جَسَدي، وأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ))[١٢].

واتە: هەر یەکێك لە ئێوە کاتێك لە خەو هەستا با بڵێت: سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە ڕوحی بۆ گێڕامەوەو لاشەمی بۆ ساغ و سەلامەت کرد، وە ڕێگەی دام تا یادو زیکری بکەم.

بەڵێ ئێمە ئێستا نیعمەتی کات و ژیانمان هەیە، دەی با کردەوەی چاکە بکەین و تاوانەکانمان بسڕینەوە، پێش ئەوەی بمرین و پەشیمانی دەربڕین لەسەر هەموو دەقیقەیەك لە دەستمان چووەو زیکرو عیبادەتی خوامان تیا نەکردووە، دەی با کاتەکانی ژیانمان بە غەنیمەت بگرین و بە فیڕۆیان نەدەین پێش دربڕینی پەشیمانی، ئەو کاتە ئاواتەخوازین وەکو ئاوات خواستنی هەندێك لە مردووەکان.

---

(١٢) رواه الترمذي (٣٤٠١)، وابن السني (٩) وحسنه الألباني في صحيح الجامع (٣٢٩).

خواپەرستی پیاوچاکان و ترسیان لە ژیانی دوای مردن

إبراهیمی کوڕی یزیدی العبدي دەفەرمووێت: ریاح القیسي هات بۆ لام و پێی ووتم: ئەی أبو إسحاق با بچین بۆ لای خەڵکانی دوارۆژ "مردووەکان، گۆڕستان" تا هەواڵ و بەسەرهاتی خۆیانمان پێ بڵێن، منیش لە گەڵیا ڕۆیشتم تا چوینە گورستان، لەوێ لە تەنیشت چەند گۆڕێك دانیشتین، ریاح القیسي ووتی: ئەی أبو إسحاق تۆ دەڵێی چی ئەگەر بە یەکێك لەم مردووانە بوترێت ئاواتی چی دەخوازیت؟ دەبێت بڵێ چی "مردووەکە"؟ منیش ووتم: سوێند بێت بە خوا تەنها ئاواتی گەڕانەوە بۆ دونیا دەخوازێت، تا عیبادەتی خوا بکات و کردەوەی چاکە بکات، ریاح القیسي ووتی: ئەی أبو إسحاق ئێمە ئێستا وا لە ژیانی دونیا داین دەی با عیبادەتی خوا بکەین و کردەوەی چاکە بکەین، پاشان ریاح القیسی هەستاو خۆی گورج کردوو زیاتر عیبادەتی خوای گەورەی دەکردوو خۆی زۆر ماندوو دەکرد، ئەوەندەی پێنەچوو مرد "ڕەحمەتی خوای پەروەردگاری لێبێت" [١٣].

موسڵمانی خۆشەویست کاتێك سەردانی گۆڕستانت کرد بچۆرە سەر گۆڕێکی هەڵکەندراو، بیرێك لەو شوێنە تەنگ و تەسکە بکەرەوە، وا بێنە پێش چاوی خۆت ئێستا تۆی تێدایت، دەرگات لەسەر داخراوە، خۆڵت بەسەردا کراوە، ماڵ و منداڵ و کەس و کارت بە جێیان هێشتویت، گۆڕ بە تەنگ و تاریکییەکەی دەوری داویت، هیچ شتێك نابینیت تەنها کردەوەکانت نەبێت، لەو سات و کاتە ناخۆش و ناڕەحەتەدا ئاواتی چی دەخوازیت؟

ئایا ئاواتی گەڕانەوە ناخوازیت بۆ دونیا تا کردەوەی چاکە بکەیت؟ تا یەك ڕکات نوێژ بکەیت؟ یەك جار بڵێیت: سبحان الله، تا یادی خوا بکەیت ئەگەر تەنها یەك جاریش بێت، ئێستا تۆ وا لەسەر زەویت زیندوو و لەش ساغیت، دەی کردەوەی چاکە بکە، پێش ئەوەی پەنجەی پەشیمانی بگەزیت، پێش ئەوەی بچیتە ڕیزی مردووەکان و لەبیر بکرێیت، ئاواتەخوازیت بەڵام وەڵام نادرێیتەوە تا بگەڕێیتەوە سەر زەوی. کاتێك خرایتە ناو گۆڕەوە خۆ جارێکی تر بۆ ژیانی دونیات ناگەڕێیتەوە، ناتوانی کردەوە چاکەکانت زیاد بکەیت، مەگەر کارێکی خێری وات کردبێت ببێتە خێری نەبڕاوە "الصدقة الجارية" و دوای مردنت خێرو پاداشتەکەیت بۆبێت، دەی کاری چاکە زۆر بکە بۆ ڕۆژی دواییت پێش ئەوەی داماوی و پەشیمانی دەربڕیت.

إبراهیم التیمـــي "ڕەحمەتی خوای لێبێت" دەفەرمووێت: جارێکیان وا خۆم هێنایە پێش چاوم وا لە ناو ئاگری دۆزەخدام، لە داری تاڵی زەققوم ئەخۆم، کێم و زوخاوو پیسی ناو دۆزەخ دەخۆمەوە، کۆت و زنجیر کراوم بە کۆت و زنجیری ئاسن، ئەو کاتە بە نەفسی خۆم ووت: چیت دەوێت ئەی نەفسم؟ ووتی: دەمەوێت بگەڕێمەوە بۆ دونیا تا کردەوەی چاکە بکەم، منیش پێیم ووت: ئێستا وا لەو ئاواتەدا دەژیت کە دەیبەیت، دەی کردەوەی چاکە بکە [١٤].

دەی ئەی بەندەی خوا ئێستا ئێمە وا لە ماڵێکدا دەژین کە شوێنی کردەوە کردنە، سبەینێ دەگوازرێینەوە بۆ ماڵێك تەنها شوێنی پاداشت یان سزایە، بۆیە هەر کەسێك لێرە کردەوەی چاکە نەکات سبەینێ لەوێ پەشیمان

---

[١٣] إيقاظ أولي الهمم العالية إلى اغتنام الأيام الخالية لعبد العزيز السلمان (صفحة ٣٥٧).

[١٤] حلية الأولياء وطبقات الأصفياء لأبي نعيم (٤/٢١١).

دەبێتەوە، هەموو ڕۆژێك كە بەسەرتا دێت غەنیمەتە بۆتۆ، بۆیە ئاگاداربەو كردەوەی چـاكەی زۆر تیا بكە و مەهێڵە بە فیڕۆ بڕوات، تەمبەڵ و كەمتەرخەم مەبە تیایدا، چـونكە تاكە ئاواتی مردووەكـان لـەناو گـوڕدا بریتییـە لـە ژیـانی تەنها یەك سەعات، بەڵكو كەمتر، بۆ ئەوەی ئەو كردەوە چـاكانەی كە لە دەستیان چـوبوو فریای بكەون و بیكـەن، بەڵام بە هیچ شێوەیەك ڕێگەیان پێنادرێت، لەبەر ئەوەی كاتی ژیانیان تەواو بووەو بەسەریان بردووە.

ئەی موسڵمانی خۆشەویست كاتێك سەردانی گۆڕستانت كرد، یان جەنازەیەكت بە ڕێكرد بـۆ گۆڕسـتان، لـەو كاتـەدا بێئاگا مەبە، قسە زۆر مەكە لەگەڵ خەڵكیدا، بەڵكو بیر لە ئاواتی ئەو مردووانـەی دەورو پـشتت بكـەوە، گـیرۆدەی دەسـت كردەوەكانیـانن، كاتـەكانی ژیانـت جـوان بگـرەو بـە فیڕۆیـان مـەدە، بـۆ ئـەوەی زۆر یـادو زیكـری خـوای پەروەردگار بكەیت، تا سبەینێ لەگەڵ مردووەكان نەبیت، ئاوات دەخوازیت وەكو هەنـدێكیان تـا بگەڕێیتـەوە دونیـا بـەڵام پاش چـــی؟؟؟.

هەر كاتێك ویستت تاوان بكەیت بیر لە ئـاواتی مردووەكـان بكـەوە، بـیرت بێـت كـە ئێـستا مردووەكـان ئاواتـەخوازن زیندوو بوونایە تا گوێڕایەڵی خوای پەروەردگار بكەن، دەی چـۆن تـۆ سەرپێچی خوای پەروەردگار دەكەیت؟؟؟.

هەركاتێك بینیت دەست بەتاڵیت و بێكاریت بیر لە ئاواتی مردووەكان بكەوە....

هەركاتێك بینیت بێ تاقەتیت لە پەرستنی خوای پەروەردگار بیر لە ئاواتی مردووەكان بكەوە....

رَبيعي كوڕی خَيثَم "ڕەحمەتی خوای لێبێت" لەناو ماڵەكەی خۆیدا گۆڕێكی هەڵكەند بوو، هـەر كاتێـك هەسـتی بكردایـە نەفسی بەلای دونیادا دەچێت و دڵی ڕەق بووە، دەچـووە نـاو گۆڕەكـەوە، كاتێـك هەسـتی بـە تـاریكی و ترسـناكی دەكرد هاواری دەكردوو دەیووت:﴿ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴾،كەس و كارەكەی گوێیان لە دەنگی دەبوو دەهاتن دەریان دەكرد، شەوێكیان چـووە ناو ئەو گۆڕە تاریكەوەو سەری خۆی داپۆشی، كاتێك تاریكی و تـەنگی گۆڕەكـە ترسـی بـۆ هێنـا بانگی دەكردوو دەیووت: ﴿ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴾، بەڵام هیچ یەكێك لە كەس و كارەكەی گوێیـان لێنـەبوو، پـاش ماوەیـەكی زۆر خێزانەكەی گوێی لێبوو، خێرا هات بۆ لایی و دەری كرد، كاتێك هاتە دەرەوە دەیووت: ئەی ڕەبیع كاری چـاكە زۆر بكە پێش ئەوەی بڵێیت: ﴿ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴾ بەڵام هیچ كەس نییە وەڵامت بداتەوە [15].

بەندەی موسڵمان دڵخۆشە كاتێك چـاكە لە دوای چـاكە بۆی دێت لە كاتێكدا لەناو گۆڕەكەیدایە، لە لایەن كەسـێكی نزیكی یان هاوڕێیەكی، یان بە هۆی ئەو عیلم و زانیارییەی كە پاش خۆی بە جێی هێشتووە، یان بە هۆی خێرێك كـە كردوویەتی و بووەتە خێری نەبڕاوە "الصدقة الجارية".

پێغەمبەری خوا (ﷺ) مژدەی داوە كە چەند كەسـێك هـەن دوای مردنیـشیان بـەردەوام خێـرو چاكەیان بـۆ دەڕوات، هـەروەك دەفـەرموێت: ((أَربَعَةٌ تَجري عَلَيهِم أُجُورَهم بَعدَ المَوت: مَنْ ماتَ مُرابطاً في سَبيلِ الله، وَمَن عَلَّمَ علمَاً أُجْرِيَ لَهُ عَمَلُهُ ما عُمِلَ بِهِ، وَمَن تَصَدَّقَ بِصَدَقَة فأجْرُها يَجري لَهُ ما وُجِدَتْ، وَرَجُلٌ تَرَكَ وَلَدَاً صالحاً فَهُوَ يَدْعُو لَـــهُ)) [16].

واتە: چوار كۆمەڵ هەن دوای مردنیشیان ئەجرو پاداشتیان بۆ دەڕوات: كەسێك سەنگەری لـە پێنـاو خـوای گـەورەدا

---

[15] إحياء علوم الدين للغزالي (٢/٢١١).

[16] رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (٩/٢٠٤)، والطبراني، وقال الألباني في صحيح الترغيب والترهيب: صحيح لغيره (١١٤).

گرتبێت و شەهید بووبێت، کەسێك زانستێکی بە سوودی دوای خۆی بەجێهێشتبێت هەتا ئەو عیلم و زانستە کاری پێ بکرێت ئەوە خێرو پاداشتی ئەو زانستەی بۆ دەڕوات، هەر کەسێك خێرو صەدەقەیەك بکات هەتا ئەوخێرو صەدەقەیە بمێنێت ئەوە خێرو پاداشتەکەی بەردەوام بۆ دەڕوات، کەسێك منداڵێکی چاکی لە دوای خۆی بە جێهێشتبێت، ئەو منداڵە "یان چەند منداڵە" تا دوعای خێری بۆ بکەن ئەوە دوای مردنیشی هەر خێرو چاکەی بۆ دەڕوات.

ئەو کەسانە مردوون بەڵام چاکەکانیان نەمردووە لە دوای مردنی خۆیان، بۆیە خۆشبەختیان بۆ هەیە لەوەی کە پێشیان خستووە.

بەڵام ئەو کەسەی کە مردووەو تاوانەکانی نەمردووە لە گەڵیا، ئەوە بەردەوام ئاواتەخوازە بگەڕێتەوە دونیا تا ڕزگاری بێت لەو تاوانانەی کە کردوویەتی، دەیەوێت ڕزگاری بێت لەو تاوانانەی کە بەدەستەکانی کردوویەتی، وەکو هەندێك لە ئەکتەرو گۆرانی بێژەکان، ئەوانەی کیتابی کردەوەکانیان پڕ کردووە لە هونەرو فیلم و گۆرانی و بەدڕەوشتی و خەڵك هاندان بۆ خراپە،....هتد، مردوونەو تەوبەیان لێ نەکردووە، بەردەوام فیلمو شانۆو کارە خراپەکانیان لێدەدرێتەوە بۆ خەڵکی تا ڕێگەی خوای پەروەردگاریان لێبگرن نەهێڵن شوێنی بکەون و سەریان لێبشێوێنن، ئاواتەخوازن بگەڕێنەوە دونیا، تا خۆیان ڕزگار بکەن لەوەی کردوویانە، تا ئەو تاوانانەی کە بەردەوام لەناو گۆڕدا سزاکەی بۆیان دێت نەیهێڵن و بیوەستێنن، دەیانەوێت کردەوەی چاکە بکەن لە کاتێکدا لە دونیاداو پێش مردنیان نەیان دەکرد، دەبێ چییان لە دوای خۆیان بە جێهێشتبێت؟ ئایا تەنها چەند فیلم و گۆرانی و کارێك نییە کە ڕەوشتی خەڵکی پێ خراپ دەبێت؟ وە ڕێگریان لێ دەکات لە گوێڕایەڵی کردنی خوای پەروەردگارو پێغەمبەر (ﷺ) ؟

بەڵێ ئێستا سزاکەی دێتەوە ڕێیان و باریان گران دەکات، وە خراپەو تاوانی ئەو کەسانەی کە شوێنیان دەکەون دێتە ڕێیان و تاوانەکانیانی پێ زیاتر دەبێت و سزایان پێ قورستر دەبێت، بێئەوەی لە تاوان خراپەو سزای ئەو کەم بێتەوە کە دەیکەن، ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

کەسی تاوانبارو خراپەکار ئایا گوێبیستی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نەبوویتە کە دەفەرموویێت: ((... وَمَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا، وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، لَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا))[١٧].

واتە: هەرکەسێك ڕێگەیەکی خراپ دابنێت و کاری پێبکرێت و خەڵکی شوێنی بکەون، ئەوە تاوانەکەی لەسەر شانی ئەو کەسەیە کە یەکەمجار دایهێناوە، وە هەرکەسێك کاری پێ بکات و لەسەری بڕوات تاوان و سزای بۆ کەسی یەکەم دڕوات، بێئەوەی لە تاوان و خراپەی هیچ کەسێکیان کەم بکات.

کەسی بەختەوەرو سەرفراز ئەو کەسەیە کاتێك دەمرێت تاوانەکانیشی لە گەڵیدا دەمرێت "تاوان و خراپەیەکی وای نییە دوای مردنی خەڵکی بیکەن و شوێنی بکەون".

---

[١٧] رواه الإمام أحمد –الفتح الرباني– (٧١/١٩)، ومسلم (١٠١٧)، والترمذي (٢٦٧٥)، والنسائي (٢٥٥٤)، وابن ماجه واللفظ له عن جرير ﷺ (٢٠٣)، والدارمي (٥١٤).

کەسی هەژارو داماو پاشان هەژارو داماو ئەو کەسەیە کاتێك دەمرێت خراپەکانی لە گەڵیدا نامرێت "دوای خۆی خراپەو تاوانی بە جێهێشتووە خەڵکی دەیکەن و لەسەری دەڕۆن"، لەبەر ئەوەی ئاواتەخوازە بگەڕێتەوە دونیا تا خۆی ڕزگار بکات لەو تاوانانەی کە بە دەستەکانی کردوویەتی، بەڵام زۆر دوورە، بەڵێ زۆر دوورە جارێکی تر گەڕانەوە بۆ ژیانی دونیا، لەبەر ئەوەی لە دونیاوە هاتوونەو بە ژیانی دونیادا تێپەڕیون و تەمەنیان تیادا بەسەر بردووە، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ٱرْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّآ ﴾.
بەڵێ دیمەنی دەربڕینی تەوبەو پەشیمان بوونەوەیە، بەڵام پاش بەسەر چوونی کات، ئایا دەربڕینی پەشیمان بوونەوە دوای مردن؟ بەڵێ ئاواتەخوازیت بگەڕێیتەوە دونیا، تا ئەو خراپانەی بەجێت هێشتووە بیان کەیت بە چاکە، بەڵام وەڵامی ئەم ئاواتە دواخراوەت دەدرێتەوە: ﴿كَلَّآ ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ﴿١٠٠﴾﴾. لەبەر ئەوەی ئومێدێکە لە کاتی تەنگانەو ناڕەحەتیدا خوازراوە، بۆیە هیچ بەهاو گرنگییەکی بۆ دانانرێت.
دەی ئەی بەندەی خوا ڕستەی "ئاواتی مردووەکان" بەردەوام با لەسەر زمانت بێت، بەردەوام با لە خەیاڵتا بێت، چونکە باشترین هاندەرە بۆ ئەوەی کردەوەی چاکە زۆر بکەیت، وە پێشبڕکێ کردن بۆی باشترین هاندەرە بۆ بەزەیی هاتنەوە بە مردووی موسڵمانان و دوعای خێرکردن بۆیان.
ئەی بەندەی خوا لە خوای پەروەردگار بترسە، ئەو کات و تەمەنەی ماوتە لە عیبادەت و پەرستنی خوادا سەرف بکە، باش بزانە هەر مردوویەك کاتێك کەمتەرخەم بووە لە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی خوای گەورە، ئێستا پەنجەی پەشیمانی دەگەزێت، ئاواتەخوازە ژیانی دونیای بۆ بگەڕێتەوە تا گوێڕایەڵی خوای پەروەردگار بکات، تا حەق و مافی مرۆڤەکان بگێڕێتەوە، ووتنی تەنها یەك "سبحان الله" بەلایانەوە باشترە لە هەموو دونیاو ئەوەی کە تیایدایە، بە دڵنیاییەوە هەستیان کردووە و دەزانن هیچ شتێك سودیان پێ ناگەیەنێت تەنها عیبادەی خوای پەروەردگار نەبێت.
ئەو کەسەی کاتی بە فیڕۆ ئەدات بە گاڵتەو گەپ و بە دیار کەناڵ و فیلمە بێسوودو زیان بەخشەکان و شوێنە گشتییەکان، ئەگەر دەزانێت مردووەکان ئاواتی چی دەخوازن، ئەوە هەرگیزو بە هیچ شێوەیەك تەنها یەك دەقیقەیەك لە کاتی بە فیڕۆ نادات.
ئەی بەندەی خوا ئەگەر دەزانی تەمەنت چەندی ماوە ئاواتت زۆر نابێت لە دونیا، کردەوەی چاکە زۆر دەکەیت، ئاگاداربە پێت هەڵنەخلیسکێ و لە ڕێگەی ڕاستی ئیسلام لانەدەیت، لە پەشیمان بوونەی دوای مردنت کەم بکەوەو خۆتی لێبپارێزەو لێی بترسە، ژیانت "بوونت، لەش ساغیت" بە غەنیمەت بگرە پێش نەمان و مردنت.
بەڵێ ژیان تەنها چەند فرسەتێکەو لە دەست دەچێت و جارێکی تر ناگەڕێتەوە، کاتێك دەزانیت و خۆت دەبینیتەوە وا لە ڕیزی مردووەکاندایت، هەوڵ بدە چاکە زۆر بکەیت پێش ئەوەی بمریت، دەست پێشخەری بکە لە تەوبە کردن هەتا لە دونیادایت و کاتت هەیە، پێش هاتنی کاتێك کە ناتوانی تەوبە بکەیت و بگەڕێیتەوە بۆ لای خوای پەروەردگار، پێش ئەوەی مردن لە ناکاوو کتوپڕ یەخەت پێبگرێت و ڕێگرت بێت لە کردنی کردەوەی چاکە، ئەو کاتە ئاواتەخوازیت و دەڵێیت: ﴿يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾﴾ (الفجر: ٢٤)

واتە: خۆزگە کاری چـاکەم پێش بخستایە بۆ ژیانەکەم "ژیانی نەبڕاوەو ڕاستەقینە تەنها لە بەهەشتدایە"، بۆیە ئەو کەسە ئاواتەخوازێت کردەوەی چاکەی زۆرتر بوایە کاتەکانی ژیانی دونیـای بـە فـیڕۆ نەدایـە تـا ژیـانی دوای مردنـی خۆشتر بوایە.

موسـڵمانی خۆشەویـست بـاش بزانـەو وشـیاربە ئـەو دەقیقەیـەی کـە لـە ژیانـت ئـەڕوات، ملیۆنـەها مـردوو ئـاواتی پێدەخوازن، تا عیبادەتی خوای پەروەردگاری تێدا بکات، تا تەوبە تازە بکاتەوەو پەشیمانی دەربڕن بگەڕێنەوە بۆ لای خوای پەروەردگار، بـــەڵام!!! تا زیکرو یادی خوا بکـەن ئەگـەر تـەنها یـەك جـارێکیش بێـت، بـــەڵام خۆزگـەو ئاواتەکانیان نایاتەدی.

بۆیە مەهێڵە هیچ دەقیقەیەکی ژیانت بەفیڕۆ بڕوات، بەڵکو لە پەرستنی خوادا بەسەری بەرە، پێش ئەوەی دامـاوی و پەشیمانی دات بگرێت لە ڕۆژێکدا کە پەشیمانی و ئاوات خواستن هیچ سوودت پێناگەیەنێت.

خوای پەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ ﴾ (الزمر: ٥٦ – ٦١)

واتە: باوەڕ بێنن و کردەوەی چاکە بکەن، نەکا ڕۆژێك بێت بەسەرتاندا (سەرەمەرگ و مردن) ئەوسـا کەسـێك بڵێـت: ئەی هاوارو مەخابن بۆخۆم لەسەر ئەوەی کە کەمتەرخەمیم کرد لە گەیشتن و نزیك بوونـەوە لـە خـوای پـەروەردگار (لە بەهەشتدا)، وە بەڕاستی من لە گاڵتە چییان بووم (لە ژیانی دونیادا)، یان بڵێـت: ئەگـەر خـوای گـەورە ڕێنمـونی بکردمایە، ئەوە بێگومان لەگـەڵ لـە خواترسـان و کەسـانی ئیمانـدارو پارێزکـاران دەبـووم، یـان کاتێـك سـزای خـوا دەبینێت، بڵێـت: خـــۆزگە فرسـەتێکم بـۆ دەرەخسـاو جـارێکی تـر دەگەڕامـەوە بـۆ ژیـانی دونیـا ئـەو کاتـە لەگـەڵ چـاکەکاران دەبووم، نەخێر وانییە (ڕاست ناکەیت) خۆ بێگومان بەڵگەو ئایەتـەکانی منـت پێگەیـشتبوو، بـۆت بـاس کرابوو دەتزانی، بەڵام باوەڕت نەهێناو خۆت بەگەورە زانی، وە تۆ لە بێبـاوەڕان بوویـت و لەگـەڵ ئەوانـدا بوویـت و کردەوەی ئەوانت دەکرد، وە لە ڕۆژی دواییدا دەبینیت ئەوانەی درۆیان بۆ خوا هەڵدەبەست ڕوویان ڕەشـە، ئایـا لـە دۆزەخدا شوێنێك نییە بۆ خۆ بەگەورەزانان؟ "بەڵێ بێگومان دۆزەخ شوێنی بێبـاوەڕان و هـاوەڵ بڕیـاردەران و خـۆ بەگەورەزانانە"، وە ئەو کەسانەی کە خۆیان پاراستبوو (لە شیرك و کـوفرو) خـوای پـەروەردگار ڕزگاریـان دەکـات، چونکە لە دونیادا ڕێگەی ڕاست و ڕزگاریان گرتبووەبەر، بۆیە لە دواڕۆژدا نـە تووشـی ناخۆشـی و ناڕەحـەتی دەبـن، وە نە خەم و خەفەتیش دەخۆن.

ئایا دەتوانین لە خەم و پەژارەو ئازاری مردووەکانمان کەم بکەینەوە؟

بەڵێ دەتوانین لە خەم و پەژارەو ئازاریان کەم بکەینەوە ئەویش بە پاڕانەوەو داوای لێخۆش بوون کـردن بۆیـان، وە بە خێرو صەدەقە کردن بۆیان، کە ئەمەش باشترین دیارییە، ئێستا مردووەکان چاوەڕێ دەکەن تا لە ئێمەوە پێیان بگات، بــەڵام کێ هەیە ئەو کارە بکات و دەست پێشخەری تێدا بکات؟

پێغەمبەری خـوا (ﷺ) دەفـەرمووێت: ((إنَّ الرَّجُلَ لَتُرْفَعُ دَرَجَتُهُ في الجَنَّةِ، فَيَقولُ: أنىَّ لِي هذا؟ فَيُقالُ: بِاسْتِغفارِ وَلَــدِكَ لَكَ)) [١٨].

واتە: پیاوی موسڵمانی واهەیە لە بەهەشتدا پلەی بەرز دەبێتەوە، ئـەویش دەڵێت: ئـەی پـەروەردگار چـــۆن ئـەوها پلەم بەرز بووەوە؟ دەوترێت: ئەو پلە بەرز بوونەیەت بە هۆی دوعای خێرو داوای لێخۆشبوونی منداڵەکانت بووە کە بۆیان کردوویت.

موسڵمانی خۆشەویست زۆر بە دڵسۆزییەوە دوعای لێخۆش بوون بۆ مردووەکان بکە بە تایبـەتی دایك و باوکت، تـا خوای پەروەردگار لێیان خۆش بێت و دوای مردنت دڵی کەسانێك نەرم بکات و بە دڵسۆزی دوعای خێرت بۆ بکـەن و داوای لێخۆش بوونی تاوانەکانت بۆ بکەن.

داواکارین لە خوای پەروەردگار بە ناوە جوان و سیفاتە بەرزو پیرۆزەکانی تا یارمەتی دەرمان بێت بۆ خۆ ئامادەکردن بـۆ ئـەو ڕۆژەی کە دونیا بە جێدەهێڵین و بەرەو ماڵ و گۆڕی تەنگ و تارمان دەکەوینە ڕێ، بمان گێڕێت لە بەختەوەرو سەرفرازان و ڕزگاربووان، نەمان گێڕێت لەو کەسانەی لەناو گۆڕەکانیاندا پەشیمانی دەردەبڕن، آمیــــــــــن.

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ ۖ وَٱعْفُ عَنَّا وَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَآ ۚ أَنتَ مَوْلَىٰنَا فَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٨٦﴾﴾ (البقرة: ٢٨٦).

وأخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين وصلى الله وسلم على محمد وعلى اله وصحبه وسلم.

---

[١٨] رواه الإمام أحمد (بلفظ إن الله ليرفع الدرجة)—الفتح الرباني– (٩/٢٠٥)، والبيهقي، وصححه الألباني في صحيح الجامع (١٦١٧)